

ХОРЕОТЕРАПЕВТИЧНІ ПРАКТИКИ У РОБОТІ З ВРАЗЛИВИМИ ГРУПАМИ НАСЕЛЕННЯ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Повалій Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет.

ORCID: 0000-0001-5821-9775

E-mail: tatianapovaliy@gmail.com

Бойко Ольга, доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет.

ORCID: 0000-0001-8484-6625

E-mail: boykoolga0204@ukr.net

Котенко Олександр, кандидат економічних наук, доцент, старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет.

ORCID: 0000-0002-1865-5422

E-mail: o.kotenko@macro.sumdu.edu.ua

Король Сергій, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет.

ORCID: 0000-0001-5949-4699

E-mail: korol.sumdu@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню особливостей застосування хореотерапевтичних практик у роботі з вразливими групами населення як інструменту соціальної інтеграції та психосоціальної підтримки. Метою дослідження було висвітлити підходи до організації й проведення хореотерапевтичних сесій. У статті розглянуто етапи організації хореотерапевтичних занять, узагальнено наукові підходи до формування програм хореотерапевтичних сесій із врахуванням фізичних, психологічних, емоційних і соціальних потреб учасників, підкреслено значення адаптації занять до контексту вразливих груп.

Ключові слова: хореотерапія, соціальна інтеграція, психосоціальна підтримка, вразливі групи населення, групова взаємодія, емоційне самовираження.

CHOREOTHERAPEUTIC PRACTICES IN WORKING WITH VULNERABLE POPULATIONS: THE SOCIAL ASPECT

Povalii Tatiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University.

ORCID: 0000-0001-5821-9775

E-mail: tatianapovaliy@gmail.com

Boyko Olga, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor at the Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University.

ORCID: 0000-0001-8484-6625

E-mail: boykoolga0204@ukr.net

Kotenko Oleksandr, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University.

ORCID: 0000-0002-1865-5422

E-mail: o.kotenko@macro.sumdu.edu.ua

Korol Serhii, Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology, Political Science and Sociocultural Technologies, Sumy State University.

ORCID: 0000-0001-5949-4699

E-mail: korol.sumdu@gmail.com

The article is devoted to the study of the specific features of applying dance therapy practices in work with vulnerable population groups. The purpose of the study was to highlight approaches to the organization and implementation of dance therapy sessions aimed at social integration and psychosocial support of participants. To achieve this goal, an analysis of scientific approaches and dance therapy methods proposed by researchers was conducted, and practical experience in organizing sessions was generalized using a systemic approach that combines social integration, development of group interaction, and emotional self-expression.

The study identifies key stages in the organization of dance therapy sessions: preparatory stage, selection of methods, program development, implementation of sessions, evaluation and adjustment, and the final stage. At the preparatory stage, participants' needs are identified, the group is formed, and musical accompaniment and technical support were selected. To foster social interaction, rhythmic exercises, improvisational dance, pantomime techniques, trust-building exercises, and relaxation methods are applied. The session program is structured with consideration of the physical, psychological, emotional, and social needs of participants; it involves gradual complication of exercises and includes stages of adaptation, the main part, and concluding relaxation exercises.

The results of the study indicate that a systemic approach to organizing dance therapy sessions enhances the effectiveness of social integration, reduces participants' isolation, develops cooperation and mutual support skills, and fosters a supportive and safe environment for emotional self-expression. It has been established that clear planning, a differentiated approach to groups, and the use of diverse methods and forms of work are key factors in the success of dance therapy practices when working with vulnerable population categories.

Keywords: *dance therapy, social integration, psychosocial support, vulnerable population groups, group interaction, emotional self-expression.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Формування ефективної соціальної політики в Україні потребує раціонального використання соціальних ресурсів для сприяння соціальній інтеграції, підвищення рівня групової взаємодії та створення умов для самовираження громадян. Особливо це актуально для вразливих груп населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, членів їхніх родин та інших категорій, які постраждали від кризових ситуацій. Забезпечення психосоціальної підтримки таких груп є ключовим завданням, адже воно не лише допомагає подолати соціальну ізоляцію, а й стимулює активне залучення до життя громади.

Одним із ефективних інструментів, який поєднує соціальний і оздоровчий потенціал, є хореотерапія. Цей метод, інтегруючи рух, музичний супровід та емоційне самовираження, сприяє формуванню колективної взаємодії, підтримує розвиток комунікативних навичок і допомагає адаптуватися в соціальному середовищі. Хореотерапевтичні практики дозволяють створювати індивідуальні та групові програми, що враховують потреби конкретних категорій учасників та забезпечують комплексний підхід до вирішення завдань соціальної інтеграції і психосоціальної підтримки. Таким чином, застосування хореотерапії у роботі з вразливими групами населення має важливе значення не лише для відновлення емоційного стану, але й для формування соціально активної, згуртованої та інтегрованої громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хореотерапія як цілісний феномен сучасності охоплює мистецтвознавчі, соціально-філософський, соціологічний, соціально-економічний, психологічний та соціально-психологічний дискурси, що визначають різноманітні підходи до її вивчення. Так, у розрізі даних підходів, хореотерапія є об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, питання сучасної хореографії та хореографічної освіти висвітлено в роботах С. Заєць, О. Бикова [5], І. Степанюк [10], Д. Шарикова [15]. Окрім того, хореотерапія розглядається як явище, здатне сприяти опрацюванню культурних травм і розробці стратегій детравматизації на різних історико-культурних етапах, зокрема в умовах російсько-української війни – О. Чабан, А. Олійник [16], М. Пустовойт [17].

Проблематика естетотерапевтичного впливу на особистість із труднощами соціалізації, застосування сучасних психолого-педагогічних технологій для подолання емоційно-стресових станів, а також створення умов для самовираження і творчого розвитку була досліджена у працях Н. Калька, З. Ковальчук [6], О. Федій [13]. Зокрема, аспекти соціалізації через розвиток творчого потенціалу знайшли відображення у роботах О. Вознесенської, Б. Лазоренко, О. Пилипенко [3].

У контексті сучасних викликів, спричинених війною в Україні, зростає увага до науково-дослідницької проблематики, пов'язаної із забезпеченням психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення в Сумській громаді. Особливу роль у цьому напрямі відіграють дослідження, спрямовані на вивчення потреб соціальної взаємодії та психологічного супроводу, які є важливими чинниками адаптації та відновлення. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів цієї проблематики зробили О. Буряк, М. Гіневський, Г. Катеруша [2], Н. Дідик [4], М. Трояновська [11], О. Файдюк [12], Н. Череповська [14].

Отже, дослідження хореотерапевтичних практик у роботі з вразливими групами населення має значний науковий та практичний потенціал, оскільки спрямоване на забезпечення психосоціальної підтримки, розвиток соціальної інтеграції, стимулювання групової взаємодії та створення умов для емоційного самовираження і творчого розвитку учасників. Реалізація цих підходів сприяє підвищенню ефективності соціальної роботи та покращенню якості підтримки вразливих категорій населення у сучасних соціально-кризових умовах.

Мета статті – дослідити особливості застосування хореотерапевтичних практик у роботі з вразливими групами населення та висвітлити підходи до організації й проведення хореотерапевтичних сесій спрямованих на соціальну інтеграцію та психосоціальну підтримку учасників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація хореотерапевтичних практик у роботі з вразливими групами населення передбачає системний підхід, який поєднує соціальну інтеграцію, психосоціальну підтримку та розвиток групової взаємодії. Ефективність таких практик залежить не лише від фізичної та емоційної складової, а й від

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

здатності створювати умови для емоційного самовираження, взаємопідтримки та формування навичок соціальної взаємодії серед учасників.

Аналіз наукових підходів, запропонованих дослідницями С. Заєць та О. Биковою, дає підстави розглядати хореотерапію як цілісну систему, що функціонує через поєднання методів, форм і технологій роботи. Дослідниці підкреслюють, що вибір організаційної форми (індивідуальної, парної чи групової) має здійснюватися з урахуванням мети занять і специфіки запиту учасників, що є особливо важливим у роботі з різними категоріями вразливих груп. Такий підхід дозволяє адаптувати хореотерапевтичні практики до соціального контексту та забезпечити ефективну взаємодію в межах групи. Крім того, у їхній праці акцентовано увагу на необхідності використання різноманітних педагогічних методів і технологій, що розширює можливості хореотерапії як інструменту психосоціальної підтримки та соціальної інтеграції. Узагальнення цих положень у межах нашого дослідження дає змогу розглядати варіативність форм і методів хореотерапевтичної практики як важливу умову організації сесій, орієнтованих на розвиток групової взаємодії та формування підтримувального соціального середовища [5, с. 115].

Як зазначає у своєму дослідженні Л. Прудка хореотерапевтичні практики допомагають формувати позитивні міжособистісні відносини, які виходять за межі терапевтичного простору, сприяючи зміцненню соціальної підтримки і створенню міцних зв'язків між учасниками, що може мати довготривалий позитивний вплив на їх соціальне та емоційне благополуччя [9, с. 1928]. У цьому контексті наше дослідження було спрямоване на вивчення та впровадження послідовної методології організації та проведення хореотерапевтичних сесій, що забезпечує комплексний вплив на учасників, сприяючи їх соціальній адаптації, зменшенню ізоляції та зміцненню почуття спільності.

Встановлено, що хореотерапевтичні сесії мають базуватися на чітко визначених принципах та етапах організації, спрямованих на досягнення максимального соціального ефекту, забезпечення комфортних умов для учасників та дотримання норм безпеки. Організацію таких сесій доцільно будувати за етапною моделлю, що дозволяє системно підходити до планування та проведення занять. Так, до основних етапів належать: підготовчий, підбору хореотерапевтичних методів, розробки програми сесій, проведення занять, оцінки та корекції, завершальний (Рис. 1). Розглянемо кожен з них більш детально.

Рис 1. Етапи організації хореотерапевтичних сесій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

Підготовчий етап організації хореотерапевтичних сесій передбачає ретельну підготовку всіх складових, що визначають їх ефективність та безпеку. На цьому етапі необхідно:

– здійснити аналіз потреб учасників. Рекомендується визначати потреби учасників за допомогою опитувань, інтерв'ю чи інших методів збору інформації, що дозволяє точно ідентифікувати індивідуальні запити та підготувати заняття відповідно до них. Оскільки трансформування і структурування заняття залежить від терапевтичного процесу, який безпосередньо синхронізується з потребами учасників [7]. Важливо враховувати не лише фізичні (пов'язані з розслабленням м'язів, активацією рухової активності та зниженням фізичного дискомфорту) і психологічні потреби (спрямовані на зняття стресу, розвиток усвідомлення власного тіла та самооцінки), а й емоційні та соціальні потреби, які включають емоційну розрядку, формування емпатії, підтримку та розвиток зв'язку з групою. Такий підхід забезпечує врахування індивідуальних особливостей кожного учасника;

– сформувати групи учасників. У цьому контексті слід розуміти, що використання хореотерапевтичних практик у роботі з вразливими групами населення – це, в першу чергу, варіант групової рухової терапії, в процесі якої учасники розвивають навички соціального спілкування і групового досвіду [7, с. 22]. Саме тому формування групи варто здійснювати з урахуванням вікових, соціальних та емоційних характеристик, щоб забезпечити оптимальні умови для взаємодії та соціальної інтеграції. Таке структуроване розподілення сприяє ефективності групових занять, створює комфортне середовище для взаємної підтримки та розвитку емпатії серед учасників, а також допомагає налагоджувати міжособистісні зв'язки та покращувати групову динаміку під час хореотерапевтичних сесій;

– здійснити підбір музичного супроводу та технічного забезпечення. Слід планувати з урахуванням соціальної спрямованості хореотерапевтичних сесій. Музика має підтримувати атмосферу взаємодії, заохочувати групову активність, сприяти спільному емоційному переживанню та самовираженню учасників. Також варто зазначити, що музика сприяє формуванню позитивних емоцій, а в синтезі з танцем виховує і розвиває ритм рухів і слух, підвищує насиченість заняття, культуру рухів і працездатність організму [1, с. 86]. Водночас приміщення повинно відповідати санітарним нормам, забезпечувати достатній простір для рухової активності та комфорт для всіх учасників, а наявний інвентар має дозволяти ефективно реалізовувати заплановані вправи, підтримуючи соціальну згуртованість та взаємодію в групі.

Також на цьому етапі рекомендується чітко визначати мету та завдання хореотерапевтичних сесій. Так, враховуючи орієнтацію даних практик на розвиток соціальної інтеграції та психосоціальної підтримки учасників, основна мета таких занять може полягати у створенні умов для покращення взаєморозуміння між учасниками, формування навичок ефективної комунікації, підтримки соціальної згуртованості та розвитку здатності до емпатії. Серед ключових завдань слід виділити сприяння самовираженню через рухову активність, формування адекватної групової поведінки, зниження рівня соціальної ізоляції, розвиток навичок співпраці та взаємопідтримки, а також створення сприятливого середовища для обміну емоційним досвідом і підвищення соціальної адаптації. Чітке визначення мети та завдань забезпечує основу для ефективного планування та реалізації хореотерапевтичних сесій у будь-яких вразливих групах населення.

На другому етапі організації хореотерапевтичних сесій слід здійснювати підбір методів, які забезпечують розвиток соціальної взаємодії та інтеграції учасників через рухову активність. До таких методів можуть належати ритмічні вправи, імпровізаційні

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

танці, танці в колі, пантомімічні вправи, вправи на згуртування та довіру, дихальні та релаксаційні техніки, а також танцювальна драматизація чи елементи акторської майстерності. Зауважимо, що існує ряд різних методик застосування хореотерапії. Однією з таких методик, наприклад, може бути евритмія яка була розвинена в школах Рудольфа Штейнера чи методика «П'ять танців у вільному стилі» Габрієли Рота [7, с. 13]. Важливо розуміти, що застосування методик може бути різноманітним але їх підбір повинен здійснюватися відповідно до визначеної мети та завдань сесій.

На третьому етапі організації хореотерапевтичних сесій рекомендується розробляти програму занять, яка передбачає чітку структуру кожної сесії, оптимальну тривалість та поступове ускладнення вправ із урахуванням соціальних потреб учасників. Для різних вікових та соціальних груп слід застосовувати диференційовані підходи, що враховують фізичний стан, рівень підготовки та потреби у соціальній взаємодії. Заняття можуть включати етапи адаптації та розігріву, основну частину з хореотерапевтичними техніками, спрямованими на розвиток групової взаємодії, довіри та співпраці, а також завершальні релаксаційні вправи для відновлення і емоційного самовираження. Зауважимо, що програма має складатися з інформаційної та практичної складових. Так, інформаційна складова забезпечує ознайомлення учасників із метою занять, правилами безпечної групової взаємодії та роллю руху як засобу комунікації. Практична складова повинна складатися з танцювально-рухових вправ [8, с. 28]. Програма має передбачати поступове збільшення інтенсивності та різноманітності завдань, щоб забезпечити ефективну соціальну інтеграцію учасників та сприяти їхньому емоційному та соціальному розвитку.

На етапі проведення хореотерапевтичних занять слід забезпечити практичне застосування розробленої програми з урахуванням виявлених потреб учасників. Заняття рекомендується структурувати у форматі сесій, що дозволяє оптимально розподіляти навантаження та час проведення. Слід зазначити, що особлива увага має приділятися творчим і імпровізаційним завданням, які сприяють розвитку самовираження, взаєморозуміння та співпраці між учасниками. Більш того, така колективно-творча діяльність не тільки зближує учасників, але й виховує в них почуття відповідальності за благополуччя інших, розвиваючи навички міжособистісної взаємодії та комунікації [9, с. 1928]. У свою чергу, регулярне проведення обговорень та рефлексивних вправ дозволяє учасникам ділитися враженнями, висловлювати емоції та оцінювати власні досягнення, що формує позитивну атмосферу, зміцнює згуртованість групи та сприяє соціальній інтеграції.

На етапі оцінки та корекції хореотерапевтичних сесій рекомендується проводити систематичний моніторинг прогресу учасників з точки зору їх соціальної взаємодії, участі у групових активностях та розвитку навичок співпраці. Оцінка може здійснюватися через спостереження за взаємодією учасників у групі, а також шляхом самооцінки і рефлексивних обговорень, що дозволяє отримати зворотний зв'язок щодо ефективності використаних методів і вправ. На основі таких даних програма коригується з метою оптимізації групових завдань, адаптації вправ до соціальних потреб учасників, підвищення залученості та сприяння формуванню почуття згуртованості.

Завершальний етап хореотерапевтичної програми передбачає систематичний моніторинг результатів, зворотний зв'язок та аналіз прогресу учасників. На цьому етапі визначаються ключові успіхи, позитивні зміни та аспекти, що потребують подальшої уваги для підтримки соціальної інтеграції. Учасникам рекомендується надавати індивідуальні поради щодо подальшої участі у групових активностях, творчих та фізичних програмах, а також ресурси для розвитку соціальної взаємодії та емоційного

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

самовираження, що сприятимуть подальшому закріпленню досягнутих результатів та зміцненню почуття згуртованості в колективі.

Окремо слід зупинитися на особливостях розробки програми хореотерапевтичних сесій, зокрема вона має передбачати чітку структуру та планування занять. Так, заняття рекомендується структурувати у три основні етапи: розминку для підготовки організму та енергійної активації, основну частину з використанням різних хореотерапевтичних технік для розвитку рухових навичок та підтримки групової взаємодії, а також заключну частину з вправами на розслаблення та відновлення, що забезпечує поступове повернення учасників до спокійного стану та зміцнює відчуття безпеки й комфорту в групі.

Оптимальна тривалість сесій, як ми вже зазначали, має враховувати вікові та фізичні особливості учасників, а програма повинна бути адаптивною, з поступовим ускладненням вправ та індивідуалізацією навантаження. Поступове підвищення складності сприяє формуванню базових навичок, розвитку фізичних і соціальних компетенцій, а також підтримує мотивацію та інтерес до участі у групових активностях. Важливо враховувати особливості кожного учасника та забезпечувати персоналізований підхід, зокрема через спостереження за фізичним станом, аналіз рівня підготовки та можливі медичні обмеження, що робить заняття доступними для людей різного віку та соціального досвіду.

Інтерактивні та творчі елементи програми мають бути спрямовані на активне залучення учасників, стимуляцію уяви та фантазії, а також розвиток співпраці та комунікації всередині групи. Виконання імпровізаційних завдань, створення спільних танцювальних етюдів та участь у ситуативних вправах формує соціальні зв'язки та сприяє зміцненню відчуття згуртованості серед учасників. Окрім того, спільний танець та рухові активності стимулюють взаєморозуміння і емпатію, оскільки учасники разом переживають різноманітні емоції та діляться особистими досвідами [9, с. 1928]. Завдяки груповій формі проведення сесій хореотерапевтична програма може стати ефективним інструментом психосоціальної підтримки та інтеграції, забезпечуючи безпечне середовище для самовираження та розвитку соціальних навичок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження обґрунтовано доцільність використання хореотерапевтичних практик як інструменту соціальної інтеграції та психосоціальної підтримки вразливих груп населення. Встановлено, що ефективність таких практик значною мірою визначається системною організацією сесій, яка передбачає поетапне планування, урахування соціальних потреб учасників, формування безпечного групового середовища та дотримання принципів адаптивності й варіативності форм роботи. Доведено, що груповий формат занять, використання імпровізаційних і колективно-творчих вправ, а також поєднання інформаційної та практичної складових сприяють розвитку комунікативних навичок, згуртованості та взаємопідтримці між учасниками.

Визначено організаційно-методичні засади розробки програм хореотерапевтичних сесій, зокрема необхідність чіткої структури занять, диференціації тривалості відповідно до вікових і фізичних особливостей, поступового ускладнення вправ та індивідуалізації навантаження. Показано, що систематичний моніторинг групової взаємодії та корекція змісту занять забезпечують підвищення рівня залученості учасників, зменшення соціальної ізоляції та формування стійких міжособистісних зв'язків.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку стандартизованих моделей хореотерапевтичних програм для різних категорій вразливих груп, порівняльний аналіз ефективності індивідуальних і групових форматів роботи, а також емпіричне вимірювання впливу хореотерапії на показники соціальної участі, рівень

згуртованості та якість міжособистісної взаємодії. Перспективним є впровадження міждисциплінарних підходів, інтеграція хореотерапії у практику соціальної роботи громад та розробка методичних рекомендацій для фахівців щодо її використання в умовах післякризової реінтеграції.

Публікацію підготовлено в межах виконання науково-дослідної роботи кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету за темою «Соціальні, психологічні, культурні феномени та технології транзитивного суспільства» (№ 0122U202045), а також у рамках реалізації проекту МОН України (основний конкурс) № 0126U001008 «Хореотерапевтичні інтервенції як інструмент реінтеграції ветеранів та їх сімей в суспільне життя».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авраменко М. Л., Кузнецов Д. А. Особливості організації та проведення танцювально-рухової терапії для осіб з обмеженими фізичними можливостями в умовах центрів професійної реабілітації інвалідів. *Український медичний часопис*. 2006. № 5(55) (IX/X). С. 85–89.
2. Буряк О. О., Гіневський М. І., Катеруша Г. Л. Шляхи та методи реабілітації осіб з «військовим синдромом» та посттравматичним стресовим розладом. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. № 3(44). С. 137–141.
3. Вознесенська О. Л., Лазоренко Б. П., Пилипенко О. І. Групи взаємодопомоги: соціалізація через розвиток творчого потенціалу : метод. посіб. для фахівців, які працюють у групах взаємодопомоги, створених при консультативних пунктах «Довіра» центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Каліта», 2005.
4. Дідик Н. Ф. Соціально-психологічна підтримка членів родин військовослужбовців як чинник впливу на морально-психологічний стан бійця під час виконання завдань у зоні АТО. *Ukrainian Psychological Journal*. 2018. № 1(7). С. 41–57.
5. Заєць С., Бикова О. Хореотерапевтичні технології в сучасній хореографічній практиці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 57, т. 1. С. 112–117. DOI: 10.24919/2308-4863/57-1-14.
6. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020.
7. Магур Л. М., Харенко С. Г., Авраменко С. М., Євтушенко І. В. Танцювально-психологічний тренінг. Київ : Марич, 2009. 48 с.
8. Назарук В. Л., Дністрянська М. В. Танцювально-рухова терапія як засіб фізичної терапії. *Медсестринство*. 2023. № 1. С. 27–31. DOI: 10.11603/2411-1597.2023.1.13879.
9. Прудка Л. М. Механізми впливу танцювально-рухової терапії на психологічне відновлення після травматичних подій. *Наукові перспективи*. 2025. № 2(56). С. 1922–1931. DOI: 10.52058/2708-7530-2025-2(56)-1922-1931.
10. Степанюк І. В. Хореографічна освіта як чинник формування національної свідомості. *Науковий вісник Волинського університету імені Лесі Українки*. 2011. № 24. С. 118–121.
11. Трояновська М. Теоретико-методологічне підґрунтя щодо впровадження хореотерапії на уроках фізичної культури з учнями з особливими освітніми потребами. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. 2024. Вип. 181(25). С. 238–243. DOI: 10.58407/visnik.242537.
12. Файдюк О. В. Соціально-психологічна допомога жінкам, які зазнали насильства у воєнний час. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. 2022. № 1(6). С. 149–156. DOI: 10.51706/2707-3076-2022-6-18.
13. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007.
14. Череповська Н., Дідик Н. Медіапсихологічні ресурси подолання травми війни : практ. посіб. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020.
15. Шариков Д. І. Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури. Київ : Київський міжнародний університет, 2013.
16. Chaban O., Sak L., Oliinyk A., Burdeinyi A., Odintsov A. Virtual reality exposure therapy protocol for post-traumatic stress disorder treatment in military veterans: cross-cultural adaptation of virtual exposure therapy in Ukraine. *Mental Health: Global Challenges Journal*. 2024. Vol. 7, no. 1. P. 118–128. DOI: 10.56508/mhgscj.v7i1.245.

17. Pustovoyt M. M., Romash I., Romash I., Vynnyk M. I., Dzivak K. V., Syniuk I. I., Matushevskiy B. M. From treatment to social reintegration: principles of medical and psychological support of veterans (on example of the Russian-Ukrainian war). *Mental Health: Global Challenges Journal*. 2024. Vol. 7, no. 1. P. 55–70. DOI: 10.56508/mhgj.v7i1.196.

REFERENCES

1. Avramenko, M.L., Kuznietsov, D.A. (2006). Osoblyvosti orhanizatsii ta provedennia tantsiuvalno-rukhoivoi terapii dlia osib z obmezhenyi fizychnymi mozhlyvostiamy v umovakh tsestriv profesiinoi reabilitatsii invalidiv [Features of organizing and conducting dance-movement therapy for persons with disabilities in vocational rehabilitation centers]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys*, 5(55) (IX/X), 85–89 [in Ukrainian].
2. Buriak, O.O., Hinevskiy, M.I., Katerusha, H.L. (2015). Shliakhy ta metody reabilitatsii osib z «viiskovym syndromom» ta posttravmatychnym stresovym rozladom [Ways and methods of rehabilitation for persons with “military syndrome” and post-traumatic stress disorder]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl*, 3(44), 137–141 [in Ukrainian].
3. Voznesenska, O.L., Lazorenko, B.P., Pylypenko, O.I. (2005). Hrupy vzaiemodopomohy: sotsializatsiia cherez rozvytok tvorchoho potentsialu : metod. posib. dlia fakhivtsiv, yaki pratsiuut u hrupakh vzaiemodopomohy, stvorenykh pry konsultatyvnykh punktakh «Dovira» tsestriv sotsialnykh sluzhb dlia sim'i, ditei ta molodi. Ch. 2 [Mutual aid groups: socialization through creative potential development: methodological manual for specialists working in mutual aid groups established at “Dovira” counseling centers]. Kyiv: Vydavnychi dim «Kalita» [in Ukrainian].
4. Didyk, N.F. (2018). Sotsialno-psykhologichna pidtrymka chleniv rodyn viiskovosluzhbovtiv yak chynnyk vplyvu na moralno-psykhologichnyi stan biitsia pid chas vykonannia zavdan u zoni ATO [Socio-psychological support of military family members as a factor influencing moral-psychological state of servicemen during ATO]. *Ukrainian Psychological Journal*, 1(7), 41–57 [in Ukrainian].
5. Zaiets, S., Bykova, O. (2022). Khoreoterapevtychni tekhnolohii v suchasni khoreohrafichni praktysii [Choreotherapeutic technologies in contemporary choreographic practice]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 57(1), 112–117. DOI: 10.24919/2308-4863/57-1-14 [in Ukrainian].
6. Kalka, N., Kovalchuk, Z. (2020). Praktykum z art-terapii : navch.-metod. posib. [Art therapy practicum: educational-methodical manual]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
7. Mahur, L.M., Kharenko, S.H., Avramenko, S.M., Yevtushenko, I.V. (2009). Tantsiuvalno-psykhologichnyi treninh [Dance-psychological training]. Kyiv: Marych [in Ukrainian].
8. Nazaruk, V.L., Dnistrianska, M.V. (2023). Tantsiuvalno-rukhoiva terapiia yak zasib fizychnoi terapii [Dance-movement therapy as a means of physical therapy]. *Medsestrynstvo*, 1, 27–31. DOI: 10.11603/2411-1597.2023.1.13879 [in Ukrainian].
9. Prudka, L.M. (2025). Mekhanizmy vplyvu tantsiuvalno-rukhoivoi terapii na psykhologichne vidnovlennia pislia travmatychnykh podii [Mechanisms of dance-movement therapy influence on psychological recovery after traumatic events]. *Naukovi perspektyvy*, 2(56), 1922–1931. DOI: 10.52058/2708-7530-2025-2(56)-1922-1931 [in Ukrainian].
10. Stepaniuk, I.V. (2011). Khoreohrafichna osvita yak chynnyk formuvannia natsionalnoi svidomosti [Choreographic education as a factor in forming national consciousness]. *Naukovyi visnyk Volynskoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 24, 118–121 [in Ukrainian].
11. Troianovska, M. (2024). Teoretyko-metodolohichne pidgruntia shchodo vprovadzhennia khoreoterapii na urokakh fizychnoi kultury z uchniamy z osoblyvymi osvithnimi potrebamy [Theoretical-methodological basis for implementing choreotherapy in physical education classes for students with special educational needs]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» im. T. H. Shevchenka*, 181(25), 238–243. DOI: 10.58407/visnik.242537 [in Ukrainian].
12. Faidiuk, O.V. (2022). Sotsialno-psykhologichna dopomoha zhinkam, yaki zaznaly nasylstva u voiennyi chas [Socio-psychological assistance to women affected by violence during wartime]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii*, 1(6), 149–156. DOI: 10.51706/2707-3076-2022-6-18 [in Ukrainian].
13. Fedii, O.A. (2007). Estetoterapiia [Aesthetotherapy]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

14. Cherepovska, N., Didyk, N. (2020). Mediapsykhologichni resursy podolannia travmy viiny [Media-psychological resources for overcoming war trauma: practical manual]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].
15. Sharykov, D.I. (2013). Mystetstvoznavcha nauka khoreolohiia yak fenomen khudozhnoi kultury [Art studies science of choreology as a phenomenon of artistic culture]. Kyiv: Kyivskyi mizhnarodnyi universytet [in Ukrainian].
16. Chaban, O., Sak, L., Oliinyk, A., Burdeinyi, A., Odintsov, A. (2024). Virtual reality exposure therapy protocol for post-traumatic stress disorder treatment in military veterans: cross-cultural adaptation of virtual exposure therapy in Ukraine. *Mental Health: Global Challenges Journal*, 7(1), 118–128. DOI: 10.56508/mhgcj.v7i1.245 [in English].
17. Pustovoyt, M.M., Romash, I., Romash, I., Vynnyk, M.I., Dzivak, K.V., Syniuk, I.I., Matushevskyi, B.M. (2024). From treatment to social reintegration: principles of medical and psychological support of veterans (on example of the Russian-Ukrainian war). *Mental Health: Global Challenges Journal*, 7(1), 55–70. DOI: 10.56508/mhgcj.v7i1.196 [in English].

Дата першого надходження статті до видання – 13.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування – 3.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) – 27.03.2026